

Title	Kommunikation i paradis : Naja Marie Aidt: 'Den blomstrende have' (1993)
Author(s)	Paludan-Müller, Martin
Citation	IDUN - 北欧研究 -. 2017, 22, p. 155-163
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/60748
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

Kommunikation i paradís

Naja Marie Aidt: 'Den blomstrende have' (1993)

Martin Paludan-Müller

Novellen beskriver et sommerferieophold i paradís: to drenges (Thomas og Erik) ferie i et sommerhus hos Thomas' bedsteforældre. Den femte person, slangen i paradiset, er Thomas' kusine Mette. Alt fortælles år senere af et 'jeg', som er Thomas: (...) *det var sommerferie, og jeg havde fået lov til at tage Erik med igen i år. Det var præcis i året 1978, en sjælden god sommer – sol, sol og atter sol* (s.34).

Hvor mange år senere historien fortælles, fremgår ikke, men indledningen antyder, at det er ud fra en anderledes voksenrealistisk virkelighedsopfattelse:

Det var en stor og blomstrende have; man kunne skimte havet som en genspejling i himlen, selv om det i virkeligheden er omvendt (...) (s. 34, min understregning som alle følgende).

Straks introduceres de to andre hovedpersoner i det lille drama, der skal oprulles. De modstilles klart på fortællerens værdiskala: *min bedste ven Erik* kontra *min kedelige kusine Mette, hendes kraftige skinneben under bordet* (s. 34).

Denne novelle har givet stof til en del analyser, og jeg har allerede antydnet dens forlæg: paradismyten, herunder uddrivelsen af paradís ved den fåmælte slanges træske anslag. Mette taler ikke et forståeligt ord i hele historien; tværtimod kan man sige: hun læser og læser – suger altså til sig som et sort hul, giver intet sprog fra sig. Mettes eneste tilløb til en ytring overstås i begyndelsen (s. 34):

"Er det aldeles livsnødvendigt at læse ved bordet?" spurgte min morfar Mette.

Hun kiggede fortunlet op og mumlede noget bag sine tykke brilleglas, der på en eller anden måde skyggede for hele hendes ansigt (...)

Denne skygge anslår det mørke ledemotiv, som truer drengenes solrige fælleskab.

Ikke blot som den senere fortæller er Thomas talende, men han arbejder hårdt på at fastholde sin bedste ven i deres hidtidige drengede diskurs i sin ende af skalaen, modsat Mettes.

Lad os se på de ord, hvormed kommunikation og ikke-kommunikation eller ordløs kommunikation og sansning i dette trekantsdrama beskrives.

Drengene er først et ubrydeligt *vi* og ytrer sig i fællesskab:

"Kun landmændene klagede sig, men dem hånlo vi af, for vi havde ikke noget at miste" (s. 34).

De hænger symbiotisk sammen i ord og handling:

(...) jeg sagde: "nå men, vi smutter. Tak for kage, mormor."

Op fløj vi fra stolene (...) "Skal vi drøne en tur ud til næsset?" foreslog jeg, og Erik svarede med at sætte i løb (...) (s.35).

"Hvem kommer først til næsset?" sang jeg og sprang over sten og tang og sand.

Vi løb synkront og vandt begge to. Udmattede kastede vi os for foden af klinten (s. 36).

Men nu henviser Erik til noget fremmed:

"Det er alligevel mærkeligt, ikk" sagde Erik, da han havde fået pusten, "den klint, mand, den har stået der siden istiden. Og længere endnu måske..." (s. 36)

Thomas vælger straks at se det som en fælles udfordring:

"Lad os straks bestige den!" sagde jeg og stod ret som en soldat, "hvo intet vover, intet vinder!"

Erik grinede med overgang i stemmen og vi gled i det glatte ler. (s. 36)

Dette indvarsler den store overgang i teksten: Eriks fra lys til mørke (*skoven som en mørk tegning langt borte*, s. 36) og fra barn til voksen: rettet mod det modsatte køn (Mette), forræderisk mod symbiosen med Thomas. Her truer mørket:

Erik blev pludselig lidt mørk i det, jeg mærkede skyggen i hans ansigt før jeg vendte mig og så på ham.

”Hvad er der” spurgte jeg, ”er det ikke en genial udsigt?”

”Det er bare så underligt” sagde han fraværende, ”det med din kusine...” (...) jeg får sgu ondt i maven hver gang jeg ser hende (...) jeg tør ikke engang kigge på hende eller noget (s. 36-37).

Eriks tidligere henvisning til klintens neutrale fremmedhed, det stadig dialogiske *Det er alligevel mærkeligt, ikk*, er her skiftet til fraværende, drømmende enetale: *Det er bare så underligt* om den for Thomas farlige fremmedhed, der bjergtager ham, ødelægger deres fortrolige kommunikation og fremmedgør Erik selv (*mærkelig*) i fortællerens øjne. Thomas prøver at fortrænge denne mislyd – dog med endnu en mislyd:

Jeg grinede en anelse skingert. ”Det er der da heller ingen grund til, mand, hun er så GRIM at man tror det er løgn. Det er da klart du får mavepine, hvem får ikke det, man får sgu da kvalme bare ved tanken om hende...”

Jeg satte mig tæt ved siden af Erik. Han var stadig mærkelig og sad og snoede et græsstrå mellem fingrene.

”Nå, det er nu ikke på den måde jeg mener...” sagde han så. Langsomt.

Jeg mærkede noget i ribbenene. ”Hvordan mener du det så? Kom nu. Ud med sproget.” (s.36-37).

Men Erik slår det hen, insisterende på sin bortvendte side: ”Glem det” – og løber ned i bølgerne. Pludselig forladt er Thomas selv fordømt til enetale. I anledning af syndefaldet besværges logisk nok Satan:

”Fandens også” mumlede jeg og kravlede ned til ham.

Hjemme igen i paradiset have fortsætter Thomas sin propagandistiske kamp for dæmoniserende at holde Mette uden for deres forståelsesfællesskab – endnu en fælles udfordring at overvinde:

"Se lige hende" hviskede jeg til Erik, jeg kunne ikke lade være, "se hvor midebleg og fed hun er. Hvis ikke hun er grim, så ..."

Han svarede ikke, sad bare der og skrabede løs.

Jeg fortsatte tæt på hans øre, "jeg håber ikke for dig at du kan li' hende. Prøv lige at se på hende, mand, og så siger hun oven i købet aldrig en lyd" (s. 38).

Er Mette slangen i Thomas' drengeparadis, oplever vi på den anden side Thomas hviske slangeagtigt i Eriks øre for at forgifte hans mulige overgang til det fremmede, erotiske paradis!

Lad mig på dette sted citere fra den omfattende analyse 'Den blomstrende have', RUC 2013:

"Polyfonien i Thomas ytring "jeg kunne ikke lade være" ses i hans brug af negationen 'ikke'. Som vi allerede ved, ophæver negationen gyldigheden af et udsagn, og herved kommer de to forskellige synspunkter, nemlig at Thomas kunne have ladet være, og at han ikke kunne lade være, i spil. Thomas selv tilkendegiver, at han ikke kunne lade være, og er derfor selv diskursindivid for dette synspunkt. Det modsatte synspunkt, at Thomas kunne have ladet være, markerer Eriks forventninger til Thomas. Erik er diskursindivid for dette synspunkt, og modstemmen betyder, at Thomas godt ved, at Erik ikke ville bryde sig om, at han taler grimt om Mette. Denne erkendelse peger ydermere på, at Thomas erkender Eriks følelser for Mette, da han i polyfonien antager, at Erik ikke synes om, at nogen taler grimt om hende.

På samme måde gemmer der sig en negation i Thomas ytring "Hvis ikke hun er grim, så...". Det er tydeligt, at det er Thomas, der mener, at Mette er grim, hvilket han også giver udtryk for tidligere i novellen. Thomas er derfor diskursindividet for synspunktet. Negationen 'ikke' skaber en modstemme, der derimod siger, at Mette ikke skulle være grim. Modstemmen tilhører igen Erik, og her er der tale om et forsøg fra Thomas' side om at afvise Eriks eventuelle positive holdning til Mette. Negationen bliver altså en måde, hvormed Thomas kan insistere på, at der ikke findes andre muligheder end, at Mette skulle være grim.

Thomas ytring "jeg håber ikke for dig, at du kan li' hende" er polyfon, da der til sætningen er knyttet en modstemme, der siger, at Erik faktisk kan lide Mette. Her forsøger Thomas igen at komme Erik i forkøbet, da han som sagt godt ved, at Erik kan lide Mette. Thomas begrænser med dette retoriske spørgsmål Eriks

svarmuligheder, og læseren forstår, at Thomas er bange for at høre Eriks ærlige svar” (Klestrup Hansen, s. 41-42, mine understregninger).

Men Thomas’ desperat-raffinerede manipulation bider ikke på Erik, der ikke vil ”ud med sproget”, men derimod bestemt melder sig ud af sproget – på vej ind i Mettes tavse verden:

Han rykkede sig væk. ”Hold nu kæft” sagde han pludseligt og hårdt. ”Jeg gider ikke tale om det” (s. 38).

Kommunikationen er blokeret. Nu gennemfører Thomas som en slags hævn en antikommunikation, et hærværk: han driller Mette i håbet om at genskabe kommunikationen og forståelsen med Erik og på samme tid deres fælles afstand til Mette og den truende kvindelighed, der skal overvindes og beherskes – ligesom klienten. Mettes ufrivillige ordløse kommunikation er da også blot tegn på ubehag, men ellers når Thomas på ingen måde det ønskede resultat. Katastrofalt fører hans ydmygelse af Mette som en boomerang tværtimod til, at han selv ydmyges over for Erik.

Så var der kommet et skår i glæden. Så hurtigt, fra det ene øjeblik til det andet. Jeg vogtede over hans bevægelser (...) Jeg drillede Mette og fik hende til at se dum ud, fik hende til at rødme og sno sig, så vedvarende at morfar til sidst blev sur og bad mig forlade bordet, hvis jeg ikke kunne opføre mig ordentligt... Endnu en ydmygelse. I Eriks påhør. Jeg var helt rød i kammen af forvirring. Og Erik, han lod som ingenting og læste ufortrødent Asterix i køjen. Som vi altid havde gjort, hele sommeren og sommeren før (s. 38).

Gennem hele historien er Thomas ufravendt opmærksom på Erik, mens Eriks opmærksomhed i stigende grad vendes bort mod anden beskæftigelse. I scenen her kulminerer såvel Thomas’ nærvær som Eriks demonstrativt ligegyldige fravær i forhold til sin ydmygede barndomsven. Ak, hvor forandret! – lige bortset fra læsestoffet, hvilket blot understreger af-fortryllesens skærende kontrast - *fra det ene øjeblik til det andet*.

Eriks brutale afskæring af deres symbiotiske kommunikation har Thomas næste dag kun næsten glemt (s. 38) – altså slet ikke glemt! På deres cykeltur genoptager Erik dog ensidigt den brudte fortrolige tone, men ud fra sin nye orientering, der kun handler om hans forhold til Mette:

Da vi sad i en lysning og spiste, sagde han pludselig: "Du Thomas. Har du nogensinde kysset en pige?" (s. 38).

Thomas afparerer igen tappert med et forsøg på at fortrænge den nye, fremmede virkelighed (min nummerering):

- 1) *Jeg troede ikke mine egne ører. "Er du rigtig rund, mand, gu har jeg da ej..."*
- 2) *"Kan du holde på en hemmelighed?" sagde han så og smilede lumsk. Han lagde sig på ryggen i skovbunden med armene under nakken, han strakte sig og smilede veltilpas.*
- 3) *"Selvfølgelig kan jeg det. Det ved du da" svarede jeg irriteret (...)*
- 4) *O.k. altså. Du tror det er løgn, ikk. Men jeg har kysset Mette. I går aftes, ude i brændeskuret. Mens du vaskede op."(...)*
- 5) *"Du er nok god til at lyve, hva" fik jeg fremstammet.*
- 6) *Han sprang op. "Det er sgu rigtigt nok!" råbte han, "og jeg kan godt sige dig det ikke var dårligt!" (...) "Jeg tror sgu hun har prøvet det før, hun kyssede sådan rigtigt, med tungen og det hele, jeg siger dig lige det var mærkeligt". (...)*
- 7) *"Rørte du også ved hende?" spurgte jeg med stemmen fuld af afsky. (...) "Jeg synes, det er ulækkert" mumlede jeg (s. 38-39).*

Her rykkes gulvtæppet for alvor væk under Thomas. De understregede ord angiver drengenes attituder under slagets gang:

- 1) Thomas vantro, appellerende og emotionel i sin modstand mod, at Erik overhovedet vil tale om dette vanvittige emne; 2) Erik lumsk hemmelighedsfuld, men veltilpas; 3) Thomas irriteret over det ukammeratlige hemmelighedskræmmeri; 4) Erik stolt bevidst om sin bedrifts usandsynlighed for Thomas; 5) Thomas hjælpeløs i sit forsøg på ironisk affejning af den ubehagelige historie; 6) Mandigt patetisk, højt og inderligt bedyrende, men også spøgefuldt underdrivende udpensler Erik sin (vid)underlige oplevelse; 7) Slagen og ekskluderet mumlende fastholder Thomas sin blufærdige afsky for forræderisk samkvem med kvindeskønnet.

Men Erik afparerer på sin side Thomas' udtrykte afsky med en monologisk kammeratlig munterhed, der klinger falsk og påtaget for Thomas:

”Vent bare til du selv prøver det!” sagde han og ruskede mig lige lovlig muntert i nakken. ”Skal vi komme af sted?”

Erik insisterer således samtidig på sin voksne oplevelse, der ekskluderer Thomas, og friskfyragtigt på at fortsætte barndomsvenskabet, som om intet var hændt. Han har masser af overskud til at cykle fløjtende, nu ikke længere synkront, men foran den svedige og forpustede Thomas.

Jeg følte mig vred og gal og lille og dum. Hans nøgne ryg foran mig, den så pludselig stor og fremmed ud; jeg kunne ikke bare vælte ham omkuld i grøften og hviske sjofle vittigheder ind i hans tinding, mærke duften fra hans hår: salt og sej og fuld af blæst og skyer (s. 40).

Uddrivelsen af paradiset er her fuldendt: al ægte fortrolig kommunikation er blokeret. Hjemme igen finder de Mette uforandret tavs, og morfar spørger:

”Nå, havde I en god tur, drenge?”

(...) ”Ja tak!” gjaldede Erik, ”det var en rigtig god tur. Ikke også, Thomas?”

Jeg nikkede (s. 40).

Kontrasten mellem ’gjaldede’ og ’nikkede’ siger alt. Da Mette kort efter går forbi dem med næsen i sky, bærende på duftende blomster, afskårne som drengenes venskab, hedder det:

Erik lagde sig ned og lukkede øjnene.

Jeg så godt han smilede (s. 41).

Sådan siger man, når man gennemskuer andres hemmelige synder.

Ferien slutter i ulykkelig ikke-kommunikation: Erik fortæller glad, at han måske skal flytte til England et år.

Og hvorfor havde han ikke sagt det før? (s. 41).

Ved afrejsen fra sommerhuset forsøger Thomas en sidste gang at gennemtrænge Eriks voksenpanser:

"Du Erik (...) Kyssede du virkelig Mette den dag?" Han så op på mig og smilede. Jeg ville så gerne have rørt ved hans mund (s. 42).

Det varme venskabs gennemsigtige kommunikation er transformeret til Thomas' betragtning af en kold sfinks. – Og historiens femme fatale?

Mette stod og gloede (s.42).

Det samme gør jeg som læser. 'Gloede' viser måske blot den upålidelige erindrende fortællers barnlige jalousi: Mette er 'dum'. Men det kunne også betyde, at hun efter den voksne fortællers mening og ifølge hans senere viden intet opfattede, intet forstod, ja kun var en udtryksløs statist i et drama mellem to.

Forfatterinden er jo ingen af drengene og trækker her til sidst tæppet væk under trekantsdramaet – måske var det hele kun drenget pubertetsfantasi! Er Mette mon så den virkelige fortæller eller sågar forfatter, der først nu forstår det mønster, som hun ubevidst registrerede?

En bevidsthed har endelig fremkaldt de gamle ferie billeder.

Communication in paradise

Martin Paludan-Müller

resume

My analysis deals with a triangular personal and communicative constellation in a short story describing the transformation of two teenage boys' (Thomas and Erik) narrow friendship. At first, they are 100% soul mates seen from the viewpoint of the narrator, Thomas. His suggestions lead to their immediate simultaneous joyful action towards conquering the world. The snake in their paradise is like a growing black hole in their communication. Thomas' female cousin, Mette, is a silent reader of books at a more mature level, and Erik's fascination by her world gradually turns him away from the transparent sunny life with Thomas into a mysterious shadowy nonverbal communication with or about Mette. In my article, I use this plot for observations of relations between stylistic choices on sentence level by a writer of modern Danish prose and the thematic structure of a short story. The verbs describing verbal and nonverbal communication tell the dramatic story.

Litteratur

Aidt, Naja Marie: Vandmærket. Gyldendal 1993.

Klestrup Hansen, Amalie: Den blomstrende have. Sprognær analyse af fiktion i gymnasiet. RUC 2013.

<http://diggy.ruc.dk/bitstream/1800/11718/3/F%C3%86RDIG%20OPGAVE%202905.pdf>